

Corollarium pletatis, seu in hoc capite ad pietatem maxime notanda, et ad proximam redigenda.

Ut integrum habeas ideam de summo Christi Domini pontificatu, præter dicta in corollaris cap. 7 et 8, concipe primum quod Christus Pontifex est natus. *Christus assistens Pontifex*, id est, accedens, adveniens Pontifex in mundum, seu adventu suo factus Pontifex; vide v. 11: hanc Apostolicam locutionem ponderans Theophylactus, sic loquitur: Non dixit (Apostolus scilicet): factus et electus, sed *accedens* Pontifex, hoc est, in hoc ipsum veniens; non prius accessit et deinde, casu ita veniente, factus est Pontifex, sed scalpus cur in terram devenerit pontificatus erat; secundum quod natus est *Pontifex futurorum bonorum*, id est, ut alterna nobis bona, oratione sua et sacrificio suo, gratiam et gloriam impetraret; tertius quod hæc bona nobis promeruit per sui sacræ corporis passiones et mortem, per sui pretiosissimi sanguinis effusionem; quartu quod, quia hic sanguis infiniti valoris est, unicæ oblatione, æternam omnibus hominibus omnium seculorum redempcionem promeruit; v. 11 et 12.

Et hinc disco quid à Christo Pontifice nostro debes principaleiter sperare et petere; gratiam scilicet et gloriam æternam: propter hac nos est Pontifex; disco et per quam viam debes ad hæc aeterna bona tendere; per Christi passiones et mortem, per quas, transiens Christus, intravimus in celum.

Passio Christi via ducens ad celum; via nova, via vivens, via à Dei sibi procedens, ad Dei sinum rectè perducens. Væ ergo illi qui aliam præter Christum patientem viam querit ad celum. Da mihi, ô summe et divina Pontifex, tecum pati, tecum mori, tecum humiliari, ut tuis passibus communicans, et tuæ gloria communicemus.

Concipe, ex v. 14, hujus nostri pontificis sacrificium. Quis illud obtulit? *Christus, Deus-Homo*; quid obtulit? *semetipsum, Hominem-Deum, Agnum immaculatum*; per quem? *per Spiritum sanctum, æternum et Deum*; cui? *Deo Patri aeterno, Deo vivo et vero*. O sacrificium undequaque divinum, et id est verò Deo dignum! Ad quid divinum hoc oblatum est sacrificium? Ut à peccatis liberaremur, ut ab operibus mortuis liberi Deo vivo sancto et puris serviremus, ut divina hereditatem nobis promissam, et ad quam vocati sumus, possideremus. O bonitate verè divina, immensam, infinitam, ineffabilem! Propter nimiam charitatem, etc., proprio Filiu suo non pepercit Deus, sed pro nobis, etc. Attende quomodo huic respondetis divina bonitatis; an à peccatis liber, servis Deo vivo? an talis es, cui dicat aliquando Christus: *Veni, benedicte, etc., posside!* etc.

Concipe continuam hujus divini sacrificii representationem. Postquam per mortis sua sacrificium Christus Pontifex noster Deo Patri, summo jure, ad terrum usque, debita nostra persolvit, introivit in celum, ut nunc, et usque in finem mundi, appareat virtutu Dei pro nobis; v. 21, id est, ut apparet ostet

et interpellet pro nobis. Per vulnerum vestigia in corpore reservata, quasi per tot ora, veniam postulat pro nobis; semper reservata in corpore Christi plague salutis humanae exigunt preium, et obedientie donativum requirunt, ait auctor serm. de Bapt. Chr., inter opera sancti Cypriani. Hoe per fidem edocut, animum et spem in Deum erige; appare sapientia Dei cum Christo; ora cum ipso, in ipso et per ipsum; per ejus vulnera pro te veniam postula ut peccator, pro aliis ut sacerdos; junge vocem tuam voci Christi interpellantis; junge cor tuum vulnerata cordi Clari-sti pro te deprecantis, suamque mortem representantis. Quid non obtineat tam sanctus Pontifex, tam potens Mediator, salutem nostram ita zelans, ut eas per sua vulnera postuleat? Ora itaque in Christo, cum Christo et per Christum.

PRAXIS VERE CHRISTIANA, QUA ET IHSUS CHRISTI.

Continuè Christus Pontifex noster apparuit vultu Dei pro nobis; et tu, Christiane, hanc continuè Christi pro te crucifixi oblationem Deo jugiter, si potes, offer, et per eam Deo reddre quæ debes religiosis officiis. Quatuor sunt haec religiosis officiis: adoratio, gratiarum actio, expiatio, petitio.

ADORATIO.

E nihil creatus à Deo, et in esse conservatus ab illo, Creatori et conservatori tuo debes gloriam, adorationem, laudem, reverentiam, etc.; Deum ergo glorificatus, unire per fidem vivam Christi Pontificis tuo, Deum in celis infinitè glorificant per sue mortis representationem, et in terris per mysticam sue mortis continuationem in sancissimâ Eucharistia; Christo sic unitus, offer Deo omnem quam illi Christus reddit gloriam et laudem, per suam continuam quasi annihilationem in terris, et quasi occisionem in celis: adora in eo et cum eo; annihilare in eo et cum eo, etc., sicut Deum quodammodo glorificabis infinitè.

GRATIARUM ACTIO.

Oneratus undique Dei beneficis, et solâ ejus honestate et misericordia subsistens, perpetuus debes ei gratiarum actionem. Quid igitur Deo debitis in gratiarum actionem, tu qui nihil es, nihil habes, nihil valles? Corde grato unire Christo, Pontifici tuo; sive in terris, ubi Eucharistia, seu continua gratiarum actio, sive in celis, ubi continua laus et benedictio Dei: sicut corde unitus Christo, offer Deo omnes quas illi reddit laudes, gratiarum actiones, Deum in eo dignè laudabis.

EXPIATIO.

Peccator es, tuaque debes expiare peccata et divinae pro eis justitia satisfacere; quoniam id præstabis? Corde contrito et humiliato offer Agnum Dei, qui tollit peccata mundi; super altare continuè misericordiam pro te petit; coram solo Dei semper appetat, tanquam occisus pro peccatis tuis, et inter-

implore: ad hoc unire Christo, dilecto Filio Dei, in quo sibi bene complacuit; et in ipso et per ipsum pete gratiam et misericordiam, pro te, pro aliis.

De hac præxi vide corollarium cap. 8; vide et corollarium cap. 13; vide et in Epistola ad Romanos, cap. 15, in corollario; Epistola ad Ephesios, cap. 4, post v. 16; Epistola ad Philippienses, cap. 1, v. 8 et 21.

CHAPITRE X.

1. Umbra enim habens le futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum; per singulos annos eiusdem ipsius hostis, quas offertur indesinenter, nunquam potest accedentes perfecte facere;

2. Alioquin cessasset offeriri, id est quod nullum habent ultra conscientiam peccati, cultores semel mundati:

3. Sed in ipsius commemoratione peccatorum per singulos annos fit.

4. Impossibile enim est sanguine taurorum et hiercorum auferri peccata.

5. Ideo ingredients mundum, dicit: Hostiam et oblationem noluisti; corpus autem aptasti mihi:

6. Holocautoma pro peccato non tibi placuerunt;

7. Tunc dixi: Ecce venio: in capite libri scriptum est de me: Ut faciam, Deus, voluntatem tuam.

8. Superius dicens: Quia hostias et oblations, et holocausta pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi, quae secundum legem offeruntur:

9. Tunc dixi: Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam; aufer primum, ut sequens statuat.

10. In qua voluntate sacrificatus sumus per oblationem corpus Iesu Christi semel.

11. Et omnis quidem sacerdos præstò est quotidiè ministrans, et easdem sepè offerens hostias, que nunquam possunt auferre peccata:

12. Hic autem unum pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dexterâ Dei,

13. De cetero expectans donec ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus.

14. Una enim oblatione consummat in sempiternum sanctificatus.

15. Contesterat autem nos et Spiritus sanctus. Postquam enim dixit:

16. Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus, dando leges meas a cordibus eorum, et in mentibus eorum superscribam eas,

17. Et peccatorum et iniquitatum eorum jam non recordabor amplius.

18. Ubi autem horum remissio, jam non est oblatio pro peccato.

19. Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi,

20. Quam initavit nobis viam novam et viventem per velamen, id est, carnem suam,

21. Et sacerdotem magnum super domum Dei:

22. Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda à conscientia malâ, et abluti corpus aquâ mundâ,

implorare: ad hoc unire Christo, dilecto Filio Dei, in quo sibi bene complacuit; et in ipso et per ipsum pete gratiam et misericordiam, pro te, pro aliis.

De hac præxi vide corollarium cap. 8; vide et corollarium cap. 13; vide et in Epistola ad Romanos, cap. 15, in corollario; Epistola ad Ephesios, cap. 4, post v. 16; Epistola ad Philippienses, cap. 1, v. 8 et 21.

CHAPITRE X.

1. Car la loi n'ayant que l'ombre des biens à venir, et non l'image même des choses, ne peut jamais, par l'oblation des mêmes hosties qu'offrent toujours chaque année, rendre parfait ceux qui s'approchent de l'autel.

2. Autrement on aurait cessé de les offrir, parce que ceux qui rendent ce culte n'auraient plus senti leur conscience chargée de péchés, en ayant été une fois purifiés.

3. Cependant en offrant ces sacrifices on parle de nouveau tous les ans de péchés à expier.

4. En effet il est impossible que le sang des taureaux et des boucs ôte les péchés.

5. C'est pourquoi le Fils de Dieu entrant dans le monde dit: Vous n'avez point voulu d'hostie ni d'oblation; mais vous m'avez formé un corps;

6. Vous n'avez point agréé les holocaustes et les sacrifices qu'on vous offre pour le péché;

7. Alors J'ai dit: Me voici; je viens selon qu'il est écrit de moi dans le livre, pour faire, ô Dieu, votre volonté.

8. Après avoir dit: Vous n'avez point voulu ni agréé les hosties, les oblations, les holocaustes, et les sacrifices pour le péché, qui sont toutes choses qui s'offrent selon la loi,

9. Il ajoute ensuite: Me voici; je viens pour faire, ô Dieu, votre volonté. Donc il abolit ces premiers sacrifices, pour établir le second.

10. Et c'est cette volonté qui nous a sanctifiés, par l'oblation du corps de Jésus-Christ, qui a été faite une seule fois.

11. Aussi, au lieu que tous les prêtres se présentent tous les jours pour sacrifier et pour offrir plusieurs fois les mêmes hosties qui ne peuvent effacer les péchés,

12. Celui-ci, ayant offert une seule hostie pour les péchés, s'est assis à la droite de Dieu pour toujours,

13. Oh! où attend ce qui reste à accomplir: que ses ennemis soient réduits à lui servir de marche pied.

14. Car, par une seule oblation, il a rendu parfaits pour toujours ceux qu'il a sanctifiés.

15. Et c'est ce que le Saint-Esprit nous déclare lui-même; car, après avoir dit :

16. Voici l'alliance que je ferai avec eux après que ce temps là sera arrivé, dit le Seigneur; l'imprimera mes lois dans leur cœur, et je les écrirai dans leur esprit;

17. Il ajoute: Et je ne me souviendrai plus de leurs péchés, ni de leurs iniquités.

18. Or, quand les péchés sont remis, on n'a plus besoin d'oblation pour les péchés.

19. Puis donc, mes frères, que nous avons la confiance d'entrer dans le sanctuaire par le sang de Jésus-Christ,

20. En suivant cette voie nouvelle et vivante qu'il nous a le premier tracée par l'ouverture du voile, de sa chair,

21. Et que nous avons un grand-prêtre qui est établi sur la maison de Dieu,

22. Apprêchons-nous de lui avec un cœur vraiment sincère, et avec une foi parfaite, ayant les coeurs purifiés des souillures de la mauvaise conscience, par une aspersion intérieure, et les corps lavés dans l'eau pure.

23. Teneamus specie nostrae confessionem indeclinabilem (fidelis enim est qui reprobuit),
24. Et consideremus invicem in provocacionem charitatis et bonorum operum:
25. Non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam; sed consolantes, et tantum magis quam videritis appropinquantem diem.
26. Voluntarii enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia;

27. Terribilis autem quedam expectatio iudicii, et ignis zelatio, qua consumptura est adversarios.

28. Irritans quis faciens legem Moysi, sine illa miseratione, duobus vel tribus testibus moritur;

29. Quantum magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sacrificatus est, et Spiritui gratiae contumeliam fecerit?

30. Scimus enim qui dixit: Mihi vindicta, et ego retribuam. Et iterum: Quia iudicabit Dominus populum suum.

31. Horrendum est incidere in manus Dei viventis.

32. Remorramini autem prisinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinuistis passionum:

33. Et in altero quidem, opprobriis et tribulationibus spectaculum facit; in altero autem, socii taliter conversantur effecti.

34. Nam et vincitis compassi estis, et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscens vos habere meliorem et manentem substantiam.

35. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, que magna habet remuneracionem.

36. Patientia enim vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportemis promissionem.

37. Adhuc enim modicum aliquantulum, qui venit, est, veniet, et non tardabit.

38. Justus autem meus ex fide vivit; quod si subtraherit eum, non placebit anima mee.

39. Nos autem non sumus subtractionis filii in perditionem, sed fidei in acquisitionem anime.

ANALYSIS.

In hoc capite tria conficit Apostolus. A v. 1 usque ad 19, legalium sacrificiorum ad peccatorum remissionem insufficientiam demonstrat, at unius christiani sacrificii, ad exhaustiencia peccata, redundantem sufficientiam confirmat.

A v. 19 usque in finem, Hebreos hortatur ad constantiam in fide, eosque ab apostola deterret. Legitum sacrificiorum insufficientiam probat primum, quia lex et legalia erant tantum futurorum umbra, non ipsa veritas; annum, v. 9., expiations sacrificium erat Christi in cruce sacrificii pro peccatorum expiatione umbra et figura: et idem virtus ei tantum erat significandi, non sanctificandi. Secundo, hanc eamdem insufficientiam probat ex continuo eorum repetitione pro iisdem peccatis; tertio, quia impossibile erat sanguine

peccatum auferri peccata, eo modo quo putabat Iudeus carnalis, v. 1, 2, 3, 4.

V. 5, ex hac legalium impotentia probat christiani sacrificii necessitatem et redundantiam, idque ex psal. 39, ubi Christus à primo vita instanti, sese Dei voluntati consecratus, mortemque ex obedientia accepit, et abrogat vetera sacrificia, et suum in illorum locum substitutum, mundumque per sui corporis oblationem peractam sanctificavit, v. 6, 7, 8, 9, 10.

V. 11, idem de jugs sacrificii repetitione infert quod de annui sacrificii repetitione dixit, illorum scilicet insufficientiam: Christus autem unicam oblationem omnes redemit et sanctificavit in sempiternum, v. 12, 13, 14. Hoc probat ex citato Isaias loco, v. 15, 16, 17, 18.

V. 19, probat abrogatione legis et legalium sacri-

23. Demeunis fermes et inébranables dans la profession que nous avons faite d'espérer ce qui nous a été promis, puisque celui qui nous l'a promis est très-fidèle dans ses promesses.

24. Et considérez-nous les uns les autres, afin de nous entre exercer à la charité et aux bonnes œuvres.

25. Et, loin de nous retirer des assemblées des fidèles, comme quelques-uns ont coutume de faire, exhorts-nous au contraire les uns les autres, d'autant plus que vous voyez que le jour s'approche.

26. Car si nous péchons volontairement après avoir reçu la connaissance de la vérité, il n'y a plus désordre mais honte pour les péchés,

27. Mais il ne leur reste qu'une attente effrayante du jugement et un feu venger qui doit dévorer les ennemis de Dieu.

28. Celui qui a violé la loi de Moïse est condamné à mort sans miséricorde, sur la déposition de deux ou trois témoins.

29. Combien donc croyez-vous que celui-là sera jugé digne d'un plus grand supplice, qui aura foulé aux pieds le Fils de Dieu, qui aura tenu pour une chose vile et profane le sang de l'alliance par lequel il avait été sanctifié, et qui aura fait outrage à l'Esprit de la grâce ?

30. Car nous savons qui est celui qui a dit: La vengeance m'est réservée, et je l'exercerai; et qui a dit encore: Le Seigneur jugera les peuples.

31. Il est terrible de tomber entre les mains de Dieu vivant.

32. Or, rappelez en votre mémoire ce premier temps auquel, après avoir été éclaiés, vous avez soutenu de grands combats et de grandes afflictions.

33. Puisque d'une part vous avez servi de spectacle au monde, par les opprobrs et les mauvais traitements que vous avez soufferts, et que, de l'autre, vous êtes devenus les compagnons de ceux qui ont souffert de pareils outrages.

34. Car vous avez compati à ceux qui étaient dans les chaînes; et vous avez vu avec joie tous vos biens pillés, sachant que vous aviez d'autres biens plus excellents, et qui ne périront jamais.

35. Ne perdez donc pas la confidence que vous avez, et qui doit être suivie d'une grande récompense.

36. Car la patience vous est nécessaire, afin qu'en faisant la volonté de Dieu, vous puissiez obtenir les biens qui vous sont promis.

37. Encore un peu de temps, et celui qui doit venir viendra; et il ne tardera point.

38. En attendant, le juste qui m'appartient vit de la foi; que s'il s'éloigne, il ne me sera plus agréable.

39. Pour nous, nous n'avons garde de nous retirer et de nous affaiblir; ce qui serait notre ruine; nous demeurons fermes dans la foi pour le salut de nos âmes.

peccatum, provat et eminentia sacerdotii Christi praesacerdotibus Leviticis, et oblationis ab ipso facta pro legalibus oblationibus, concludit Hebreos exhortans ad constantiam in fide, v. 20, 21, 22, 23, 24; eos ab apostolice crimini deterret, tum ob horrendam hujus sceleris enormitatem, quam exaggerat, tum ob horrendum Dei iudicium in taliter à fide deficiente; v. 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31.

COMMENTARIA. CAP. X.

Denuo terroris levit commemoratione pristina illorum fortitudinis, quā et constanter pro fide passi sunt, et aliis pro fide patientibus intrepidè succurrerunt; v. 32, 33, 34. Igmar tanta passi, tantisque opus Deum opes consecuti, mercedem perdatis, adhuc modicum in tribulationibus perseverate: Christus brevi venturus est, premia perseverantibus, supplicia deficiens repensuris; v. 35, 36, 37, etc.

PARAPHRASIS.

omnium hostiā, iam gloriōsus et quietus sedet in aternum ad dexteram Dei.

15. In illa felici sessione expectans ut fiat quod in psalmo predictum est: nimur quid divinā virtute inimicū illius fiant scabellum pedum ejus.

16. Sedet, inquit, quietus, nunquam amplius hoc modo ministraturus, quia hinc unica cruentā sul ipsius oblatione consummavit sanctitate et iustitia eos omnes qui in quocumque tempore sanctificantur, aut sunt sanctificanti.

17. Quod autem vobis dico, hoc ipsum Spiritus sanctus suo confirmat testimonio; postquam enim, loco Jeremie 31 jam citato, dixit:

18. Hoc est testamentum quod paciscar erga illos post dies illorum, dixit Dominus: Indam leges meas in cordibus eorum, et illas inscriban in mentibus eorum;

19. Nec amplius recordabor peccatorum, aut iniuriarum illorum; tantum aberit ut illa punire velim. Unde concludo:

20. Postquam peccata verē remissa sunt et oblitia, jam non opus est novā pre iisdem peccatis abolendis oblatione.

21. Cum igitur nobis, fratres, acquisita sit per Christi sanguinem fiducia sancta celestia ingrediendi.

22. Cum et habeamus viam stratas, illicet rectā ducentem; viam novam, quam Christus ipse primus calcavit; viam viventem, et quæ ducit ad vitam; viam quam nobis aperuit per carnem suam, quæ est quasi janus velum per quod ingredendum est;

23. Cum etiam habeamus sacerdotem maiorem, per Melchisedech figuratum, à Deo toto domini sui prepositum, semperque pro nobis interpellantem;

24. Accedamus ad hunc benignum Pontificem, corde sincero, cum plena et firmissima fide; aspersi, non sanguine pecudum juxta corpus, sed sanguine Jesu Christi aspersi, et à peccatis mundati, iuxta conscientiam; imò et ablutū eiam corpore aqua baptismi, corpus et animam simul mundante.

25. Perseveremus in confessione fidei et spes, quam in baptismō professi sumus; nec in eā tantisper vacillamus, hoc uno frati, quod Deus verax est, et constans in promissis suis:

26. Et quoniam alter alius membra sumus, alli aliorum actus observemus, ut mutuis exemplis excitemus et excitemur ad maiorem pietatem, et ad bona opera.

27. Ecclesiasticos conventus ne negligatis, multa

minus ab ipsa Ecclesia ne deficitis, sicut quidam solent et audent; sed potius vosmetipos ad perseverantiam adhortamini, consolantes vos tantò magis in spe retributionis aeternæ, quantò magis videritis approxinquare diem Domini.

26. Horrete, inquam, et ante omnia caveat defecatum à fide; nobis enim specialis Hebreis, post acceptam veritatem christiane notitiam, ab eis deficientibus et ad Iudaismum redirentibus, in tali jam statu nulla relinquitur pro peccatis nostris hostia; non proderit mors Christi, quem abnegavimus; non proderunt legalia sacrificia, que scimus abrogata et inutilia;

27. Sed solùm nobis relinquitur expectandum terribile Dei iudicium, et ignis infernalis æmulatio, que eo saevi s'torquedit apostamat, quòd divinam bonitatem ille magis contemptus.

28. Si tanta est apud Iudeos animadversio, ut qui legem Moysi transgreditur per contumaciam, doxur vel trium testimoniis convictus testimonio, abgue ullā misericordia interficiatur;

29. Quantò gravioris supplicium mereri putatis cum qui Jesum Dei filium abiecit et conculeavit, qui divinum illius sanguinem, in quo nonum testamentum dedicatum est, vel rem profanam contempti, preterim verò postquam in hoc sacro sanguine per baptismum sanctificatus est; qui denique Spiritum, gratie auctorem et largitorem, contumelie rejecit!

30. Nos enim scris Scripturis instruci, novimus eum qui dixi: Mili vindicta compelli et ego repandam; novimus et ibidem scriptum esse: Quia iudicabit Dominus populum suum.

31. Hinc ergo judicemus quim horrendus sit, talis

bis admissis criminibus, ncidere in manus Dei vi- ventis, et idèo semper punire valentis.

32. Hoc ne fiat in vobis, in memoriam vestram revocate præteritum primi fervoris vestri tempus, quo recens illuminati fidei lumine per baptismum, pro hac fide tuenda, frequens et magnum afflictionum certamen fortiter sustinuitis;

33. Partim quidem opprobriis et tribulationibus palam expositi; partim verò talia ferentium participes per charitatem effecti.

34. Nam et ils qui pro Christo vineti erant compassatis, eorumque dolore doluisse; et direptionem facultatum vestrarum, non patienter tantum tollitis, sed et hilariter; fidei scientes vos meliora et nunquam perfirita bona possessos in celis.

35. Tanta passi tantisque apud Deum opes meriti, ne per infidelitatem perdatis fiduciam tantà mercede fruendi: state itaque et perseverate.

36. Patientes enim et perseverantia vobis necessaria est, ut, usque in finem Dei voluntatem facientes, promissam percipiatis mercede remuneracionem.

37. Cito, citò qui venturus est veniet, et non tardabit; et unicuique juxta merita rependet justus iudex.

38. Interim, dum veniat liberator Christus, qui Dei gratia justus, rectusque est, ex fide et per fidem, in mediis etiam tribulationibus, vivit, crescit, et perficitur: quod si è contra per pusillanimitatem se subtrahit à fide, non mihi placbit.

39. Spero autem et confido quod non erimus ex iis qui se per ignaviam à fide subducunt ad suam ipsorum perfidionem, sed et iis qui constanter credunt, et fortiter patiuntur ad aeternam animæ suæ salutem.

COMMENTARIA.

VERS. 4. — UMBRAM ENIM HABENS LEX. Syr.: *Siquidem in lege erat umbra futurorum honorum. Probata sanguinis Christi virtute ad exhaustiuncula peccata, ut cap. 9, v. 28, dixit, hic legalium sacrificiorum importunitat ad hunc effectum ostendit, hujusque importunitatis ratione reddit: Umbra enim habens, id est: Lex enim Mosaicæ erat tantum umbra honorum in novo testamento FUTURORUM, v. g., gratia, justitia et salutis per Christum dantur;*

Non ipsam imaginem rerum. Syr.: *Non ipsam substantiam eorum rerum. Äthiop.: Non erat ipsa forma, id est, non ipsa veritas, ait D. Chrysostomus; seu non ipsa res qua in specetur, seu non ipsa forma rei in propria specie conspexit;*

Per singulos annos... Syr.: *Idcirco etsi qualibet anno illa ipsa sacrificia offerrentur, nunquam posuerint perficere eos qui ipsa offerabant. Respicit Apostolus ad sacrificia quia singulis annis in die expiationis offer-*

Vers. 4. — Umbra enim habens lex futurorum honorum, non ipsam imaginem rerum. Vox enim probat et dat causam cur lex legisque sacrificia non potuerint peccata expiare et homines sanctificare. Ergo salus est à Christo expectanda, non ex lege. Nam lex

inquit, *umbra habens, etc.*, perfectos facere non potest, legem utique intelligens ceremoniale, præsertim quod ad sacrificia. Umbra autem non est res ipsa, sed tantum umbra rei.

Per singulos annos eidem ipsa hostis, quas offerunt

perfectissima similitudo. Evidem Theodoretus hunc versum paulò aliter explicat, umbram tribuens legi, imaginem Evangelio, ipsam veritatem celo: at minus ad mentem Apostoli, qui hic de celo non agit, sed tantum de lege comparat ad Evangelium per respectum ad remissionem peccatorum, quam lex per sua expiationis sacrificia non dabat, quia haec sacrificia erant tantum adumbrationes, quam verò dedi sacrificia omnium exhausti peccata, ut in ep. præced., v. 23, dictum est, et in hoc cap., v. 14, dicetur, sicut numerum quam repetendum.

Observationes dogmaticæ.

Quid verò obicit hic sibi D. Chrysostomus, homo: *Si enim perfectis, jam dicit sanè cessasset; Gr.: Alioquin non utique cessasset obstat; Theophylacus: Per interrogacionem lege: Nonne desissent offerri?*

quod idem est. Alioquin, id est, si vim habuissent

justificandi, cessasset offerri, pro iidem scilicet pec-

catis.

Iudeo quod NULLAM, id est, idèo quod illi Deum his sacrificiis coerent, semel per ea verè à peccatis purgati, nullam ultra peccati conscientiam haberent; sicut expiatione non indigent: quod enim verè expiatio, non eget amplius expiatione.

Vers. 5. — SED IN IPSIS COMMEMORATO; Grac.: *Recommemoratio; Syr.: Verum in ipsius sacrificiis com-*

memor peccata sua qualibet anno. Id est: Sed in ipsi sacrificiis qualibet anno, in die expiationis, fit iterata commemoratio PECCATORU præteritorum, pro quibus etiam annis præcedentibus oblatum fuit codem die sacrificium: unde inferendum quod non fuerint remissa. *Et modo dicitur, hinc etiam in sacrificiis.*

Observationes litterales.

Tota via hujus argumenti consistit in eo quod pro iidem peccatis repeatabat expiationis sacrificium, et in eo sicut qualibet anno corundem peccatorum memoria repetitio: ex hæc enim repetitione et oblatione et commemorationis, illorum inefficiaciam probat Apostolus argumento quod sic potest in formam redigi: Si leo per hostias quas singulis annis offerebat peccata verè expiasset, cessasset haec sacrificia pro iidem peccatis offerri, cessasset et in iidem sacrificiis fieri eorumdem peccatorum commemoratio, quia semel à peccatis mundi cultores, id est, tum sacerdos, tum populus, expiatione non indigent: atque de facto constat quod singulis annis fit peccatorum omnium confessio, etiam eorum per quibus iam oblatum est expiationis sacrificium, et hoc juxta legis mandatum; ergo lex per has hostias peccata verè non expiabat.

Hoc autem factum omnibus notum supponit Apostolus ex lege Lev. 16, ubi precipiatur ut summus sacerdos, etiam idem, singulis annis, idem sacrificium offerat pro se, sive peccaverit de novo, sive non peccaverit: ab hoc enim lex abstracta. Ex eadem lege Lev. 16, v. 21, precipiatur ut in isto sacrificio sacerdos confeatur omnia peccata populi, etiam pro quibus oblatum jam fuerat sacrificium; lex enim loquitur

indescindenter, nunquam potest accidentes perfectos facere, id est, perfecte expiatos, et à peccatis purgatos, justos et sanctos officere suis hostiis non potest lex.

Vers. 2. — Cultores semel mundati. Cultores vocat

generaliter, omnes iniuriantes, universa delicta. Hæc itaque sacrificia repeatebantur, quia inefficacia ad peccatorum remissionem, et ad eorum confessionem tantum efficacia; hæcque cormum repetitione monerantur fideliæ aliunde remissionem peccatorum expectare, scilicet à Christi venturi sacrificio, cuius admirationes erant illa expiationis sacrificia. Cruentum autem Christi sacrificium, per has expiations annas adumbratum, quia virtutis infinita, unicæ oblatione omnium exhausti peccata, ut in ep. præced., v. 23, dictum est, et in hoc cap., v. 14, dicetur, sicut numerum quam repetendum.

Observationes dogmaticæ.

Quid verò obicit hic sibi D. Chrysostomus, homo: *17, nos non quotidie offerimus? Offerimus quidem, at, sed ejus mortem revocamus in memoriam; et ipsa una est, non multæ. Nota illustrè hoc antiquatus missæ testimonium, quam D. Chrysostomus faetur sacrificium, et quod dicit non esse à sacrificio crucis diversum, quia eadem est numero hostia quæ in memoriam prioris sacrificii quotidie offeruntur.*

Sed, urgebis, ad quid hæc oblationes repetitio? nonne inefficaciam ostendit, vel in ipso cruento sacrificio Christi, vel in toles repetitio oblationibus incertus? Vide jam dicta in capite 7, v. 28, de duabus Christi sacrificiis, uno cruento, altero in cruento; quorum primum est redemptio sacrificium, alterum verò religionis, per quod nobis applicatur redemptio; hincque discit incurvant oblationem ubique celebrari, ut per hanc ubique diffundatur et applicetur gratia redemptio. Cruentum Christi sacrificium fons est inexhaustus gratia: incurvum verò sacrificium canalis est per quem salit ad nos aqua gratiae. Tantum abest ergo ut hujus incurvum sacrificii oblatio denotet inefficaciam in cruento; inò supponit in eis infinita virtutem; et inexhaustibilem gratiam thesaurum; tantum abest etiam ut hæc repetitio quotidiana denotet inefficaciam in incurvum sacrificio, inò supponit illud efficacissimum; quandoquidem per illud realiter et efficaciter nobis applicatur redemptio sacrificium: ita ut in uno sacrificio perficit Christus quod inchoavit in altero. Per corporis in cruce immolationem semel factam nobis Christus meruit peccatorum remissionem et Dei gratiam; per corporis ejusdem in Eucharistia mysticam immolationem et realē mandationem applicat et confert quod in cruce meruit. Et quis quotidie peccamus, et Dei gratia semper indigemus, hinc quotidie Christum mystice immolamus, ut per hoc incrementum sui sacrifice unius Christus operetur in nobis quod pro nobis meruit in cruce per suum sacrificium cruentum, scilicet mori peccato, vivere gratia. Perpetram itaque hanc D. Pauli ratiocinationem in legalia sacrificia hereticī retorquere conantur in misse sacrificium,

Judeos, qui suis victimis, lustrationibus et ceremoniis colebant Deum.

Vers. 3. — Sed in ipsis commemoratio, etc. Ergo sacrificia hæc vetera tantum erant protestationes eoz.

quasi sit aut inutile, aut Christi morti injuriosum: quasi vero fides, baptismus, penitentia, et alia salutis nostra media, per quae nobis applicatur virtus crucis, si inutile, aut virtus crucis diminuenda. Vide infra, v. 14, et in fine coroll.

VERS. 4. — IMPOSSIBILE EST ENIM SANGUINE... In Graeco et Syriaco est activa locutio: sanguinem hincorum, etc., auferre, purgare peccata, id est: Nec mirum si sacrificia repeatant, et in eis fiat nova semper eorumdem peccatorum confessio, quia impossibile est, si naturam species, sanguine vili, crasse et materiali, AUFERRI PECCATUM, quod est in anima. Impossibile ergo debet intelligi eo sensu quo Iudeus carnalis intelligebat, per se, scilicet et secundum propriam institutionem: Deus enim hanc virtutem eis non dederat, sicut habet nunc, v. g. aqua baptismalis, sed virtutem tantum habent significandi. Hinc Iudeus spiritualis illa sacrificia cum fide Mediatoris offensas, fructus remissionis percipiebat virtute sanguinis Christi in illis praefigurati.

VERS. 5. — IDEO INGREDIENS MUNDUM. Syr.: Quapropter cùm intrat in mundum. Ideo, id est: Quia vetera sacrificia non poterant expiare peccata, nec erant ad hoc inservita, sed tantum ad cruentum Christi sacrificium praefigurandum, hinc Christus ingrediens, id est, in primo post incarnationem suam instanti, dixit Deo: HOSTIAM CRETUAM ET ORLATUM INCRUENTAM SOLVITI PROPIER, sed proper me, cujus erant figurae. Non enim revera talibus hostiis delectatus est Deus, sed praecepit eas ad significandam hostiam Christi, et ut per eas Iudaicum populum retineretur a sacrificiis idolom. Nec unquam odoribus illis delectatus est, nisi in fide et devotione differenterat, ait D. Anselmus.

CORPUS AUTEM APTATI MIHI. Syr.: Corpore autem induisti, id est, per incarnationem corpus mihi dedisti aptum immolationi: corpus scilicet passibile, mortale, sed unitum Verbo divino, et idem hostiam infiniti valoris, Deo dignum. D. Paulus septuaginta interpretum versionem hic sicut et alibi secutus est. D. Hieronymus iuxta Hebreorum veritatem: Aures autem perfodiisti; alii: Perfecisti mihi. Haec lectiones, quanquam diverse, eundem tamen sensum habent, scilicet: Per incarnationem corpus mihi dedisti, fecisti que me servum tibi perpetuum. Aurum perfosio est allusio ad id quod habetur Exodi. 21, v. 6, ubi servi qui septuaginta exacto heris suis volentes se mancipabant, aurum perfosio notabatur; idem vide Deum

dam quibus protestabantur Iudei se aliud requirere sacrificium, puta Christi, per quod fieret peccatorum remissio, etc.

Vers. 4. — IMPOSSIBILE ENIM EST SANGUINE, etc. Sicut ergo de lege dixit, Rom. 8, impossibile fuisse ut justificatio per eam impleteatur in nobis, ita hic dicit de sacrificio legis, impossibile esse ut per ea auferantur peccata.

Vers. 5. — Ideo inveniens mundum dicit: Hostiam et oblationem noluisti. Christus ut peccata auferret, veniens et inveniens mundum per suam incarnationem, dicit Deo Patri: Hostiam, scilicet creuentam hincorum et taurorum, atque oblationem, scilicet in-

ter. 15, v. 17, hac itaque expressio nota perfectam et perpetuam Christi obedientiam usque ad mortem crucis.

Vers. 6. — HOLOCAUTOMATA, id est, sacrificia pro peccato, quorum tota hostia in honorem Dei cremabatur.

ET PRO PECCATO, id est, sacrificia pro peccato, quorum una pars hostie cremabatur in altari, altera cedebat in usum ministrorum; hinc Osee 4, 8: Peccata populi mei comedent.

NON TIBI PLACERUNT, Syr., non postulasti; id est, per se tibi non placuerunt, sed proper me, cujus crux figura, ut supra noluisti, v. 5. Et praecepit ab adventu Domini noluit Deus illa sacrificia, quoniam omnia illa erant quasi verba promittentia; et verba promissa, cum venerit quod promittunt, et haec evanescunt, etc. Sacrificia ergo illa, tamquam verba promissa, ablata sunt, quia exhibita est veritas, id est, sacrificium Christi, quod per ea promittiebatur, et haec fuit causa quare Deus illa primo jussit, et post noluit, id. Anebulus.

Vers. 7. — TUNC, id est, in hoc primo incarnationis instanti, ubi video haec tibi non placere, et corpus immolationi aptum a te mihi datum ut illud in arce crucis offeram ad abolitionem peccatorum: Dixi tibi, o Pater: ECCE VENIO, id est: Ecce cum assumptio corpore me tibi sis: iuxta quod in CAPITE LIBRI seu in volumine libri legis, id est, in tota Scripturam preannuntiatum est, quod venturus essem in mundum tuum, tuus, o Deus, voluntatem facturus. Varie explicatur illud in capite libro. Juxta Hebreum est, in volumine libri, quia charas voluntariorum. Fusé huc de re disserit Estius. Probabilior explicatio videtur, in tota Scriptura preannuntiatum est; vel summa Scripturam est ut, etc., seu omnes Scripturae testantur, etc.

Observatio moralis.

Ex his verbis ecce venio, disci quis fuerit primus Christi cogitatus, primusque cordis illius motus. Inveniens mundum dixit... Primus Christi voluntatis usus fuit obedientia et votum per totam vitam obediendi, seu Dei voluntatem in omnibus faciendo. Egregium sane exemplar virtutis, nunquam a nobis non aspiciendum. Quotidie ergo, mane, vel mediodie nocte, Deum statim adorans, temetipsum cum Christo, in Christo et per Christum offerens Deo, dicens: Ecce venio ut faciam, o Deus, voluntatem tuam. Renova votum obedientiae cum Christo obedientiam vorente. Ad hoc

creuentam, simile, vini, panis, olei, etc., noluisti, o Pater.

CORPUS AUTEM APTATI MIHI, quod tibi in sacrificium pro peccato offeram.

Vers. 6. — Holocautomata (ei hostie) pro peccato non tibi placerunt, non postulasti, nec placita sunt tibi, quasi ea per se tibi placenter, teque peccatum hominum offensum placarent.

Vers. 7. — Tunc dixi: Ecce venio, quia vidi legis sacrificia non tibi placere, nec illis placari te posse: idem meipsum, assumptum corpore quod mihi apud paratum obuli ad faciendam tuam voluntatem.

In capite libri scriptum est de me, ut faciam, Deus,

unum ingressus es in mundum, sicut et Christus, ut facias Dei voluntatem; ad hoc unum sanctificatus es per oblationem Christi in sua matris inchoatam, in praecepto confirmatam, in cruce consummatam, ut Dei voluntatem adimpleas, sicut et ipse in omnibus adimplevit, et ut Deus in omnibus, licet arduis, obedias usque ad mortem. Christus Jesus, à primo vite instanti usque ad mortem crucis obediens, hanc assiduum obedienciam mili dona; da servo tuo cor docile, cor rectum, cor humile, cuius vita sit in voluntate Dei, vivendo in obedientia et ex obedientia.

Vers. 8. — SUPERIUS DICENS: Quia hostias... In superioribus Christi verbis duo distinguunt Apostolus, hincum suum colligit intentum, scilicet veterum sacrificiorum abrogationem; Christi obedientiam et sacrificii in eorum locum substitutionem. Itaque superius dicens, id est: Postquam Christus, v. 6, dixit: Hostias, etc., oblationes noluisti, etc., nec placata sunt;

Quae SECUNDUM LEGEM..., id est, quae juxta legis prescritionem OFFERUNTUR;

Vers. 9. — Tunc dixi: Grac., dicit; Syr.: et postea dixit, id est, adducit:

ECCE VENIO UT FACIAM, DEUS...

AUFERT PRIMUM, id est: Per prima illa verba, v. 5 et 6, annulat, auferit primum illud sacrificiorum genus, quod Deo non placere dixit: per posteriora vero suum sacrificium et obedientiam statuit et firmat, seu in illorum locum substituit: Syr.: In hoc obliterat primum, ut statuat secundum.

Vers. 10. — IN QUA VOLUNTATE... id est: Per quam Dei voluntatem, ad quam faciendam venit Christus, et quam revera adimplevit:

SANCTIFICATI SUMUS PER OBLETIONEM... Syr.: Per unicam oblationem corporis Jesu Christi; id est: Per oblationem corporis Jesu Christi, corporis scilicet illi ad hoc aptati, de quo, v. 6, semel in cruce peractum: sicutque per unam hostiam, sed infiniti valoris, obtinimus quod per tota legalia sacrificia obtineri non potuit.

Resumptio supradictorum.

Resume dicta. Christus mundum inveniens sese Dei voluntati facienda subiecti: voluntas autem Dei erat ut Christus mundum per sui sanguinis effusionem

volutantem tuam. Deus mens, volui faciem, id est, volui facere voluntatem tuam. Quares in eum libri capite hac de Christo scripta sunt? In capite seu volumine libri scriptum est de me, id est, totus index legis me respecti, tota lex me spectat, sicutque sacrificium et omnia quae habet dirigit ad meum sacrificium meumque redemptiōnē significandam et representandam. In libro, id est, in lege et propheticis, de eo scriptum est, ut Dei faceret voluntatem, illam praecepit quod Deus statuerat per Filii sui incarnationem et passionem electos suos sanctificare.

Vers. 8. — SUPERIUS DICENS (scilicet David in persona Christi, psal. 59): Quia hostias, et oblationes, et holocautomata (victimas) pro peccato noluisti, etc. VERS. 9. — Tunc dixi: Ecce venio, ut me tibi in cruce immolando, faciam voluntatem tuam, o Pater. Ecce venio, id est, presto sum, ut faciam, Deus, voluntatem tuam; quibus verbis,

sanctificare; huic voluntati Dei Christus obedivit. Per hanc ergo Dei Patris voluntatem, à Christo adimpliet, oblatione sui corporis in cruce semel facta, sanctificati sumus; sanctificationis ergo nostra origo, bona Dei voluntas, quā sic dixit: mundum ut Filium unigenitum daret; causa meritoris, oblatio voluntaria Christi in arce crucis pro nobis immolata. Pro hac ineffabili bonitate Dei gratias age; hanc autem voluntariam oblationem Christi, sanctifications causam, tu tibi applica per media à Deo destinata. Ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam. Crede, spera, dilige, operare.

Vers. 11. — ET OMNIS QUIDEM SACERDOS PRESTO EST: Grac., stat. Hic bene notat D. Thomas in lege duofuisse solemnia sacrificia; unum annum, seu quod fiebat singulis annis, in die expiations; hocque a summo pontifice offerbatur, a quo haec tenet; alterum juge, quod per singulos dies offerbatur mane et vespera, de quo Num. 28; et hoc per omnem seu per quemlibet sacerdotem in ordine vicis sue fiebat. Nunc igitur Apostolus de iugis sacrificio dicit quod de anno supra dixit, scilicet, ex ejus iugis repetitione infert illius ad delenda peccata importunitatem: Omnis quidem sacerdos, scilicet legalis. Syr.: Omnis enim summus sacerdos, cui faveat quidam Graci codices, in quibus habetur ἡγεμόνη, pontifex. Parum refert, poterat enim pontifex, si vellet, juge sacrificium offerre; in omni quippe sacrificio prima erant ejus partes, ceteri vero erant ejus adiutores. Presto est, seu stat, quotidiani ministri, et easdem hostias, agnum scilicet, his in die offerens;

QUE NUNQUAM POSSUNT..., ut ex hac iugi repetitione satis indicatur.

Vers. 12. — HIC AUTEM, id est, Christus autem, unam pro peccatis offerens. Syr.: Obulit hostiam; id est: Postquam unam obtulit pro peccatis hostiam, hancque unicam oblatione suo redemptoris munere functus est;

SEDET, scilicet gloriosus, in dextera Dei, sedebitque in aeternum.

Vers. 13. — DE CETERO EXPECTANS. Syr.: Et expectat deinceps usque dum, etc., id est: Expectans in illa felici sessione, donec virtute Dei omnes ejus adversarii, velut scabellum, subjiciantur sub pedibus ejus.

Aufert primum, ut sequens statuat, q. d.: Secundum statutu non potest, nisi sublatu priore.

Vers. 10. — In qua voluntate sanctificati sumus, etc. Nam credentes sanctificati per oblationem Unigeniti, in voluntate Patris sanctificati sumus. Intelligentia praebet hanc fuisse Dei voluntatem, ut Christus corpus sum obulit pro nobis sanctificandis, id est, justificandis.

Vers. 11. — Et omnis quidem sacerdos (veteris legis)... easdem offerens hostias. Dicit easdem, quia semper unum offerbat bis quotidie.

Vers. 12. — Hic autem unam pro peccatis offerens (id est, postquam obtulit hostiam, in semperlitteram sedet in dextera Dei); q. d.: Christus non ex opus pluribus hostiis. Unicus enim hostis omnia expiavit, colligunt sibi et nobis reseravit, ut in eam gloriosus sefcat a dextris Dei.

Vers. 13. — De cetero expectans, etc., id est,

VERS. 14. — UNA ENIM OBLATIONE... Syr. : *Perficit eos, qui sanctificantur in ipso in eternum, id est : Sedet, inquam, quietus, non amplius ministraturus, quia haec unica sui ipsius oblatione in cruce facta, ut pote infiniti et plusquam infiniti valoris,*

CONSUMMavit, perficit, sanctitate scilicet et justitia.

Observationes dogmaticae.

intellige : Quantum est ex parte Salvatoris, qui hac sui oblatione consummatus et perfectum redemptio- nis dedit pretium, immensus et inexhaustus constituit sanctificationis fontem.

IN SEMPERITNUM, id est, quo fonte semper inexhausto, usque ad finem mundi, in modo in eternum valitudo, sanctificat et Deo conservata.

SANCTIFICATOS, id est, eos qui quocumque tempore sanctificantur, seu qui ad Christum accidunt per fidem, per baptismum, per alia sacramenta et bona opera. Itaque Christi oblatio in cruce facta, est sanctificationis fons inexhaustus, eternus, quo omnes omnino homines, licet infiniti et in eternum nascen- terunt, sanctificari et consummari possent. Fides, baptismus, penitentia, Eucharistia, alia sacramenta, pia et bona opera, sunt quasi canales à Christo ordinati, quibus quisque fidelis sanctificatio hauriat in hoc sanctificationis fonte; Christus ergo per sacrificium crucis non sanctificavit quantum est ex parte sua, in actu primo : sanctificat autem in actu secundo et iterpsi per fidem, per baptismum, penitentiam, et pietatem generale crucis meritum unicuique applicantia.

VERS. 15. — CONTESTANTES AUTEM NOS ET SPIRITUS SANTUS; Grec., nobis. Syr. : *Ceterum testis est nobis Spiritus sanctitatis, id est veritas jam allegata, una oblatione consummavit in semperitnum sanctifica- tos. Testis nobis est Spiritus sanctus; Jerem. 31, v. 54, supra citati, cap. 8, v. 8, etc. : Postquam enim dixit :*

VERS. 16. — HOC AUTEM TESTAMENTUM... Vide haec verba explicata, cap. 8, v. 8, 9, 10, etc.

donec omnes ejus adversarios ipsi perfecte subjiciant, vel pedibus calcandos, ut ultra necare nequeant.

VERS. 14. — *Una enim oblatione consummavit, etc. Consummaron eos qui sanctificantur, id est perfectum adducere omnes quantoq[ue] sanctificanti sunt. Id Christus praestitum una oblatione, quia ad omnium sanctificationem haec una sufficiebat; q. d. : Oblatio eius sensu facta vim habet infinitam, at et semper sanctificare posse, et sanctificatione conferre semper duratur. Ille intellige usum oblationem primariam et independentem, quia perficiat omnis sanctificationem. Quia autem in cruce facta fuit oblatio, dependebat ab ea qua in cruce facta est, et non nisi per eam fuit acceptabilis ; sicut et Baptismus et alia Sacraenta, si qua per Christum fuerint administrata.*

VERS. 15. — *Constatuerat autem nos et Spiritus sanctus, id est, testimonium perhibet ejus veritatis, scilicet veteris testamenti sacrificia non potuisse auferre peccata, sed hoc beneficium servari novo tes- tamento, etc.*

VERS. 16. — *Hoc autem testamentum, quod testa- bor ad illos post dies illos, dicit Dominus, etc. Quod*

VERS. 17. — ET PECCATORUM ET INIQUITATUM... Non recordabor... Vide ibidem.

VERS. 18. — UBI AUTEM HORM REMISSIO, IAM NON EST OBLATIO... Syr. : *Non opus est oblatione, que fac pro peccatis, id est : Ubi peccata vere remissa sunt, jam non est opus novi pro iisdem peccatis oblatione repetendā. Hinc bene sequitur non esse reiterandum cruentum Christi sacrificium, sicut in lege repetebantur Mosaici sacrificia. Hoc tamen non obstat incuriente sacrificii reiterationi, per quod sit nobis applicatio cruenti sacrificii, et per quod sit nobis nova recentum, seu de novo commissoriam peccatorum remissio : quia enim quotidie peccamus, quotidie per incrementum sacrificium Deum nobis propitium reddimus. Vide v. 14, et coroll.*

VERS. 19. — HABENTES ITAQUE, FRATRES, FIDUCIAM... Ille incipit secunda pars hujus Epistolæ, quia à dominatibus ad mores fit transitus.

Apud Theodoretum est tonus tertius.

Probatā itaque abrogatione legis Mosaicæ, probata et eminentia sacerdotiū Christi per Leviticū sacerdotibus, et oblationib[us] ab ipso facte praे illorum oblationib[us], concludit per exhortationem ad fidelierē perseverandū in professione christiana religionis.

HABENTES ITAQUE FIDUCIAM. Grec. : *Liberatum in introitum, etc.; id est : Cū habemus fiduciam, spem magnam, ius ad introendum in Sancta sanc- torum, id est, in celum;*

In SANGUINE CHRISTI, id est, per merita sanguinis Christi pro nobis effusi;

VERS. 20. — QUAM INITIATV NORIS VIAM. Syr. : *Quam dedicavit nobis nunc per velum januæ, id est, per CARMEN SUAM, id est : quo sanguine Christus ini- tiant, dedicavit nobis viam in hece coelestia Sancta sanctorum ; quando scilicet, ipsem per eam intra- vit : viam NOVAM, id est, nullius vestigis pressam, et cum ipse prius calcavit ;*

ET VIVENTEM, id est, quae ducit ad vitam.

PER VELAM, id est, quam viam nobis aperuit per suam carnem, quae est quasi velum januæ, per quod est ingrediendum. Ideo in morte Christi velum tem-

hic interpres vertit *testabor*, et cap. 8 disponam.

VERS. 17. — *Et peccatorum, ubi autem horm (peccatorum) est remissio, jam non est oblatio, etc. Oblatio, scilicet, quia statutus pro peccato, quaque lym peccatorum condignus persolvitur, prelimum comparetur, etc. Non excludit hic Paulus oblationem missæ, quae agit ut fides, baptismus et Penitentia, hoc oblationis in cruce per eam lym et pretium nobis iterum et iterum applicat, cū iterum et iterum in peccata relinquit.*

Habentes itaque, etc., in sanguine Christi, id est, per sanguinem Christi, non autem per sanguinem hircorum et vitulorum legi veteris. Cum igitur, fratres, data sit nobis fiducia et spes bona ingrediendi in Sancta per sanguinem Christi, etc.; q. d. : In ipso Christi introitu in Sancta sanctorum, id est, in celum habemus spem nos etiam in illud introitum.

VERS. 20. — *Quam initiassim nobis viam novam, etc. Christus ergo nobis initiasse dicitur viam novam ad sancta, quia per eam prius ingressus est, ut nos post eum ingredieretur. Viam novam, id est, nullius pede-*

pli scissum est ; quia, carne Christi per mortem scissa, patuit in celum aditus.

VERS. 21. — ET SACERDOTEM MAGNUM..., id est, habentes Christum sacerdotem verè magnum, aeternum, semper paratum ad nos recipiendos et Deo reconciliandos;

SUPER DOMUM DEI, id est, propositum, constitutum super totam Ecclesiam, dux et domus Dei.

Observatio litteralis.

Nota tria bona nobis per Christum data, quibus nos Christiani fruimur, et quibus privantur Judæi. Primum est libertas in Sancta sanctorum, id est, in celum introiundi; secundum est via strata et illic recta ducens; tertium est Sacerdos magnus, rerum nostrorum apud Deum perpetuus commendator. Hec tria in seculi bus probavit Apostolus ; ita paucis resumit, ut illa quasi fundamenta statua hujuscadat per severitatem exhortationis; quasi diceret : Christus per proprium sanguinem in celum introiit, cap. 9, v. 12, et nos per sanguinem Christi ius habemus in celum intrandi. Caro Christi oblatia in cruce via est quia Christus Pontifex noster ingressus est in celum : *Oportuit pari Christum, etc.; edam caro pro nobis immolata, mors et passio Christi, via est quia in celum debemus ingredi : Si compatimur, et conegnabimur. Christus Pontifex noster in celum ingressus, apparet nunc vultus Dei nobis, cap. 9, v. 23; car- nem in qua p̄sus est pro nobis offerit continuū Patri suo; interpellans, omniaque pro nobis oblates pontificis munia : his postis et pro fundamento stabilitis.*

VERS. 22. — ACCEDAMUS CUM VERO CORDE, id est, accedamus ad hunc benignum et misericordem Pontificem, corde sincero, cum plena et firmissima fide. hactenus calcatam, et viventem, id est, permanentem, seu perpetua efficacia, vigente semper et florente, quæ ad vitam aeternam ducit. Viventem, quia haec via vivens et animata est caro Christi, et Christus ipse, qui dicit : *Ego sum via, veritas et vita. Caro Christi, recitè per velum significatur, quia sicut velum op̄erib[us] arcana sanctuariorum, et tamen ingressum illi prelubat, ita caro Christi dividitatem excludit quodammodo. Letabat enim in nomine Deus, et tamen per eam ad Deum adducitur. Quod pertinet quod in morte Christi velum templi scissum est in duas partes, Matth. 27, quia nimur caro Christi per mortem concissa, patere copit aditus in celum.*

VERS. 21. — *Et sacerdotem magnum super dominum Dei, suppone, habentes. Cum habemus sacerdotem magnum, prelectum domum Dei, hoc est, Christianum, quem Deus constituit super totam Ecclesiam, quæ est dominus ejus. Intellege sacerdotem adiac agementem ea quæ sacerdotum sunt, id est, carnem suam in qua passus est, adhuc offertem Patri, et in ea pro nobis interpellantem ; denique, qui apud Patrem omnia posset, ut cum Pater omnia dederit in manus. Quæ domus, inquit, sumus nos, id est, fiduciam multitudi. Uno nomine dominus Dei videtur comprehendere totum Christi regnum ; quod partim militat, partim tripliatis.*

VERS. 22. — *Accedamus cum vero corde. Cor nesci, vocat cor sincerum, correctum. Sensus est : Accedamus ad Deum, vel tendamus ad sancta, puræ et sincera, atque ex anima di agentes quod exteriorum profiteborum.*

In plenitudine fidei, id est, cum plena fide, cum

8. xxv.

ASPERSI CORDA, Grecismus est, pro aspersi cordibus. Alludit ad aspersionem quæ libeat legalis purgatio, de quâ cap. 9, v. 15 : aspersi ergo et mundati cordibus, seu secundum animam,

A CONSCIENTIA MALA, id est, à peccatis, effectu sumpto pro causa ; conscientia enim mala est de peccatis.

ET ABUTI CORPUS. Syr. : *Et abuto corpore nostro aquis mundis, scilicet baptismi, quæ mundat corpus et animam. Aspersionem et aquam mundam vocat baptismum, sicut Theodoretus. Aliquid hunc versum 22 intelligent de catechumenis, quos ad baptismum supervenient hortatus Apostolus, versus autem 23 de baptizatis, versum 25 utriusque.*

VERS. 23. — TENEAMUS SPEI NOSTRE CONFESSIUM INDECLINABILEM. Syr. : *Et perseveremus in confessione spei nostra, neque vacillemus. Spei confessio est fidei professio in baptismo facta; dicitur spei, quia spem aeternam vitæ comitem habet : hanc ergo fidei et spei professioem retineamus inconcessum ; non vacillemus in ea. Hoc dixit ut mutantes confirmet et à desperatione cohabeat ; multi enim à fide defecerant malorum metu.*

FIDEI ENIM EST QUI REPROMISIT, id est, vera et constans est Deus in promissis suis. Quia spes in Dei promissis fundatur ; ut spem Hebreorum vacillantem roboret, eos Dei fidelitatem admonet.

VERS. 24. — ET CONSIDEREMUS INVICEM : Grec., aliis, etc., gradatim ascendit Apostolica exhortatio, à fide ad spem, à spē ad charitatem : itaque in spiritu charitatis, alli allorum actus observemus ad excitationem charitatis, et ad annulationem bonorum operum, tam acivam quām passivam, ut quasi zelosancti, et excitemus et excitemur ad dilectionem et fiduciā fidei, id est, cum fiducia fidei, sive quam parca recta, plena et certa fides. Sensus est : Cum plena certissimaque fide promissorum Dei, Fidelis est enim qui promisit.

Aspersi corda, id est, in cordibus et mentibus nostris illustrati sanguine Christi coequi emundati à conscientia mali, et vitiosam elicent, q. d. : Puris cordibus accedamus ad Deum. Et abuto corpus aqua mundis, id est, gratia Spiritus sancti. Non enim Apostolus his verbis horatur ut baptizari se cureat, sed ut accedant cum eis munditi quam ex institutione Christi presatis Baptismis corpori adhucit. Hoc volit Apostolus, prius esse ut animus mundetur, ab effectu peccati, etc.

Vers. 23. — *Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem. Sensus est : Retineamus quaque eam spem et fiduciam quam profecti sumus in Baptismo ; ne ab eis professione per dilitantem declinemus. Indeclinabilem, id est, firmitam et inconcessum, quæ non vacillet.*

Fidelis enim est qui reprobuit. Spes nostra, quæ speramus ac confidimus nos ingressuros in sancta coelestia, niture fide quæ credimus Deum esse fidem, id est, veracem et constantem in suis promissis, ut qui mentiri non potest. Promisit ante introitum illum credentibus, sperantibus, benē operantibus, denique perseverantibus.

VERS. 24. — *Et consideremus invicem in provocatiōne charitatis, etc. Invicem vos consideretis secundum ea quibus ad charitatem et bona opera mu- tuò præstanda provocemini.*

ad pia opera. Ferrum ferrum acut et lapis cum lapide collisus flammam parit. Theodoretus post D. Chrysostomum.

VERS. 25. — NON DESERENTES COLLECTIO: EM NOSTRAM... GREEC., *insurgency, aggregationem, seu congregationem in unum locum. Per collectionem Graci post D. Chrysostomum intelligent cœtus seu convenit ecclesiasticos. Huic sensu faveat quod sequitur: SICUT CONSETUDINIS EST..., faveat etiam et pronomen, ita ut quod Latinus interpres traduxit, nostram; sed alii significantius, nostrum ipsorum, seu mutuam; itaque juxta hunc sensum hortatur Apostolus ut non se subtrahant a culto ecclesiastico, ubi per sacram synaxis et per verbum Dei et preces publicas charitas accidetur. Plerique Latini per collectionem intelligunt ipsam fidem congregacionem, seu Ecclesiam; hortaturque Apostolus ut ab Ecclesia per apostasiam non deficiant. Huic sensu faveat quod sequitur, v. 26: *Voluntarii enim peccantibus... quod de apostasia à fide intelligi probabilis est. Uterque sensus connexus est et unus alteri subordinatus; nam desertio conventum ecclesiastico est quoddam defectionis initium; et qui ab illis sensu subducunt, facile, urgente persecutione, Ecclesiam deserunt; hinc Apostolus utitur verbo utriusque convenienter. Hortatur itaque Apostolus ut hos fidem cœtus publicos non negligant, sive ob metum, sive ob desidium, multo minus à fide deficiant, sicut solent et audent quidam.**

SED CONSOLANTES: Syr., *sed adhortamini: sed potius vosmetipos ad invicem adhortamini ad patientiam et perseverantiam, consolantes vos in spe retributio- nis propinqua.*

QUANTO MAGIS VIDERITIS APPROPINQUARE DIEM. Syr., *diem illum, id est, diem iudicii, diem mortis, diem retributionis aeternae; quasi dicere: Ecce appropi- quat redemptio vestra.*

VERS. 26. — VOLUNTARIÆ ENIM PECCANTIBUS NOBIS... Quæ dixi supra de professione retinendâ, de collectione non deserendâ, indicant hic Apostolus loqui de peccato apostasie: *Teneamus spes nostras confectionem:... non deserimus collectionem nostram;... voluntariæ enim... id est: Nobis enim scienter et voluntariæ, scilicet POST ACCEPTAM NOTITIAM VERITATIS christiane; nobis, inquit, Hebreis sic peccantibus, id est, deficiētibus, seu apostatantibus à Christianismo et ad Iudaismum*

VERS. 25. — Non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam. Quasi dicere: Non alienantes vos à cœtibus ad quos Christiani manu convenient. Sicut consuetudinis est quibusdam. Inscriptus Apostolus aliquos tepidiores et torpidiores à fide et Ecclesia Christi metu Iudeorum defecisse, ut notat Theodoretus...

Et tanto magis quanto videritis appropinquare diem. Diem autem intelligi adventus Domini, seu futura retributionis, cuius certa expectatione vult ut se mundo consolentur.

VERS. 26. — VOLUNTARIÆ ENIM PECCANTIBUS NOBIS, etc., q. d.: *Voluntarii peccantibus, peccato scilicet apostasie, sive deservientibus voluntarii à Christo et collectione nostrâ, id est, Ecclesia: non relinquitur,*

redeundibus: loquitur enim Hebreis, è quorum esu numero:

JAM NON RELINQUITUR PRO PECCATIS NOSTRI, id est: In tali statu, nulla nobis spes est venia, quia nec protest nobis Christus, quem abnegavimus; nec alter proderit Messias, qui nullus est; nec legis proderant sacrificia, que, ut hactenus probatum est, infirma sunt et justificare non valent, et siuendū abrogata sunt

Notanda ad intelligentiam.

Tria in his verbis notanda. Primum, quod Hebreis loquatur et quidem *fide illuminatis, qui et gustaverunt, seu experientia cognoverunt bonum. Det verbum, ut dixi cap. 6, et postea scient et voluntariæ deficiunt à fide, sicut omni carent excusatione; secundum, quod Apostolus non dicat: *lis qui peccaverunt, sed: Peccantibus, id est, in peccato sine resipiscientia permanentibus, ait Theophylactus; tertium, quod dicat in tali statu non reliqua hostium pro peccatis, non autem pro peccato: et hoc locutione Apostolus indicat mentem suam non esse quod pro apostasia peccato non sit hostia, seu spes venia; potest enim talis peccator penitire, sed quod superadicto Hebreo, in hoc apostasia statu permanenti, nulla relinquatur pro peccatis suis, sive præteritis, sive futuri, hostia, quia legales hostiae quo omnibus quidem Hebreis ad hoc sunt inutilis, huic sive sunt inutiliores quod veritatis christiane lumine fuit instructor, sicut nulla ignorantia excusabili.**

VERS. 27. — TERRIBILIS AUTEM EXPECTATIO JUDICII ET IGNIS... id est, tali Hebreo, in tali statu, relinquatur expectandum terrible Dei iudicium, et ignis ævi- latio: GREEC., zelus; per prosopopiam ignis infernalis exhibetur quasi vivus et animatus, zelus gloriae Dei taliter apotatani majori qui potest ardore comburens.

Amulatio hæc est vis seu vehementia ignis: activitas, flatu Dei seu omnipotentia Dei excitata. Que consumptura est: GREEC., devorare futuri (ignis scilicet); Syr.: Qui devoratur est. De hoc igne seu consumulatu ignis loquitur quasi de fere pessimâ, seu bellua exacerbata, ait Theophylactus.

VERS. 28. — IRITAT QUI FACIENS LEGEM MOysi... Syr.: Si enim qui transgressus est, etc. Probat à minori ad maius talis apostole horrendum fore judi-

id est, ægræ et vix relinquitur, hostia pro peccato, quæ peccatum illud expiat, tum quia tales apostatae plene indigunt sunt venia, tum quia sua certâ malitia et inuiditatem claudunt fontes divine misericordie.

VERS. 27. — TERRIBILIS AUTEM QUEDAM EXPECTATIO JUDICII. Terribilis, formidabilis, ad expectationem pertinet, pro eo quod dicere: Sed relinquatur expectandum terrible iudicium. Ubi nomine iudicii damnatio seu punio videtur intelligenda.

Et ignis amulatio, que consumptura est adversarios. Ipnis, zelus et amulatio, vocalis ignis vehementia et impetus oleiscendi, etc.

VERS. 28. — IRITAT QUI FACIENS LEGEM MOysi, etc., id est, cum quis legem contempserit, violaverit et transgressus fuerit.

cium: si enim qui transgressus est legem Moysis, criminis scilicet capitali,

SINE ULIA MISERATIONE, id est, irremissibiliter, interficiuntur.

DUBIOS VEL TRIBUS..., si duo vel tres tesies illud coram iudice probaverint; ali: Si quis legem mo- saicam rejecerit et ad deos alienos transierit, sine ultâ miseratione, etc.

VERS. 29. — QUANTO MAGIS PUTATIS DETERIORA....

GREEC.: Quantu putatis deterior dignus iudicabitus supplicio, etc.; Syr.: Quantu maior putatis supplicium capite recipiet, etc., qui scilicet per suam apostasiam tria simul gravissima commisit peccata :

FILIUM DEI, Jesum Christum, abiecit, et pedibus conculcavit tanquam vilium et inutilium,

ET SANGUINEM TESTAMENTI, id est, et sanguinem Christi, in quo fidelis de novo sanctum est intercedit et homines,

In quo SANCTIFICATES EST, id est, et per quem, se per cujus meritum in baptismō à peccatis mundatus est, et gratia Dei sanctificatus;

POLLUTUM DUXERIT, id est, velut rem profanam ac sordidam contempti. Pollutum: GREEC., communem; Syr.: Tanquam enjusabet hominis, id est, nihil habentem singulare, sed instar enjusvis sanguinis.

Et SPIRITU GRATIE CONTULLEMUS... GREEC.: Spiritum gratiae contulisti affectis; idem Syr.: id est, et Spiritum sanctum, gratiae auctorem, quem summo Dei beneficio receperat, contulisti affectis, sue scilicet votacionis et justificationis donum nullius astimans pretium. Hæc apostolica exaggeratio ad apostasie quidem criminis propriæ pertinet; non male tamen accommodari potest cuiilibet peccatori post baptismum aut pontentiam in grave peccatum voluntariæ recidi- enti, qui suo modo haec tria committi: *Filium Dei concedat, etc. Revera D. Chrysostomus de quo- libet Christiano voluntariæ et gravior peccante, haec omnia superadicta interpretatur, cui at non reliqua hostiam, id est, secundum baptismum in quo rursus immolatur Christus; hunc versiculum 26 cap. 10 explicans sicut versiculum 6 cap. 6, ipsum sequuntur Theodoretus, Theophylactus, D. Anselmus, D. Thomas. Sed expositio supra posita videtur natura- lior, textui et scopo Apostoli conformior. Quia enim, ut in praefatione dictum est, hanc Epistolam Aposto-*

VERS. 51. — HORRENDO EST (talibus scilicet commis- sibus criminibus) INCIDERE IN manus Dei viventes, et ideò peccata videntis, sentientis, dignè et in aeternum puniuntur. Homo, quia mortalis, ultionem ultra mortem non potest extendere; Deus autem, quia vivit et in aeternum vivit, potest semper et semper in aeternum punire. Ad haec attendit; et attendentes, à tali lapsu horre; qui Deum pro se morientem spreverit, Deum viventem pavet; qui victimam misericordie Christi contemptur, et ipse aeterna erit victimæ iustitiae Dei viventis.

VERS. 52. — REMEMORAMINI PRISTINOS DIES. Syr.:

In memoriam itaque revocate primos illos dies, etc.

D. Apostolus, ubi medicorum more secuit et per incisionem dolorem auxit, mitioribus medicamentis doloremit mitigat, ait D. Joannes Chrysostomus, terro- ren gehennæ lenit commemoratione proprie ipsorum fortitudinis: *Rememoramini..., id est, in memoriam vobis revocate prisinos conversionis vestra dies.*

In QUIES ILLUMINATI, fidei lumine per baptismum,

MAGNUS CERTAMEN, id est, pro hac fide tuenda,

omnis generis adversa forti tolerantis animo: haec maxima specifica in versu sequenti.

VERS. 53. — ET IN ALTERO QUIDEM, GREEC., haec quidem, seu partim quidem, OPPROBRIIS, seu convi- ciosis et coniunctis;

ET TRIBULATIONIBUS, id est, et afflictionibus corporo- reis;

SPECTACULUM FACTI. GREEC.: In theatrum producti, id

VERS. 54. — Horrendum est incidere in manus Dei viventes. Vivens est Deus quia immortalis et aeternus in perpetuum vivit et viget, ut nunquam ipsius oculos, membra aut manus effugere possit. Ita Theodo- retus.

VERS. 50. — Scimus enim qui dixit, q. d.: Ut scias talis apostolas gravissime puniendos, scito et cogite Deum esse terribilem utpote qui dixit, Deuter. 32: *Mibi vindicta et ego retrubam, q. d.: Ut scias talis apostolas gravissime puniendos, scito et cogite Deum esse terribilem utpote qui dixit, Deuter. 32: Mibi vindictam, scilicet capitali,*

Ei iterum: Quia pulicabit Dominus populum suum. Et iterum, subaudi: Scimus scriptum esse.

In altero autem, socii taliter conversantium effecti.

est : Coram omnibus in theatris publicis ad ludibrium expositi fuisti. Duo malorum genera in semetipsis tolerarunt Hebrai. Primo, infamati sunt et quasi rei plectendi, publici per theatrum traduci et ab omnibus irssi; secundo, bonis suis spoliati sunt et tribulationibus afflicti. Gravis res est opprobrium, et idonea ad animam subvertendam, ait D. Chrysostomus, sed multò gravior quando coram omnibus qui exprobatorum ; gravissima quando publicè quis irritatur simul et tribulatur, et a tribulante irridetur. Hac autem omnia exprimit Apostolus dicens : *Opprobriis et tribulationibus spectaculum facti.*

In altero autem ; Graec., hoc autem, seu partim vero taliter conversantur socii ; Graec., communicantes ; Syr. : Et consorts fuitis hominum qui talia pertulerunt ; id est : Et per compassione communis alii hac malorum genera patientibus, itisque intrepide succurreritis, necessaria suppeditando. Itaque Hebrei pro fidè et in se realiter passi sunt, et in aliis per charitatem compassi sunt, quod clarissim in versu sequenti ordine inverso :

Vers. 54. — *Nan et vincit. Graec. : Etenim vinculis meis ; et ita S. Chrysostomus : θρυστος μων, sed Syr. et noster interpres ἀπογειος legerunt, id est, fideliis propter fidem incarcerares. Gravem persecutionem Judgei Christiani Jerosolymis passi sunt post mortem D. Stephani, de qua Act. 11, 19.*

Et rapinam bonorum vestrorum ; Graec. : Subsistentiam vestrorum, seu substantiarum, id est, bonorum etiam ad substantiam necessariorum.

Cum gaudio, quia fide sciebat vos meliorem habere substantiam, firmans, stabiliens, et quae perire non potest. Denique nemp et alterna Dei bona, in quem ius habet qui persecutionem patitur propter justitiam.

Vers. 55. — *Nolite itaque amittere confidenc-*

Participes autem in eo quod alii patientibus condolebant, et tam rectius quam verbi solitum afferabant.

Vers. 55. — *Nam et vincit compasus eris. Et doluit vobis propter eos qui erant vineti.*

Et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscipietis, cum scilicet bona vestra publico magistratus Judgei edicto, eò quod Christiani essetis, fisco adicta sunt.

Cognoscentes vos habere meliorem et manentem substantiam, id est, in cœlis.

Vers. 56. — *Nolite itaque amittere confidenciam vestram, q. d. : Magnas spe, magnas opes habetis repotatis apud Deum in cœlis; non ies cas abjicere et profundere per pusillanimitatem, impatientiam, etc.*

Quae magna habet remuneracionem. Similis intelligi vult opera ex fiducia ac spe celestium honorum perfecta, cuiusmodi erant opera patientiae jam commorata.

Vers. 56. — *Patientia enim vobis necessaria est. Patiens expectatio, cum videlicet spe præsumi fortiter mala sustinens.*

Ut voluntatem Dei facientes, reporteatis promissionem, id est, ut cum feceritis et compleveritis usque ad finem voluntatem Dei, que est ut perseveretis et crescatis in fide, patientia et charitate Christi, tunc reportetis promissam vobis substantiam et opes in cœlis.

Vers. 57. — *Aduic enim modicum aliquantulum, etc., id est, post modicum tempus, brevi et cito veniet.*

Vers. 58. — *Justus autem meus ex fide virit. Justus*

TIAM : Graec., fiduciā; per metonymiam, qui ponitur actus pro objecto, id est : Ne perdatis itaque thesaurum tot laboribus et præliis acquisitos, et quos confiditis recepturos in cœlis tanquam mercedeis retributionem.

Vers. 58. — *Patiens vobis necessaria est, id est, ut explicat D. Chrysostomus : Uno solo vobis opus est, ut perseveretis, patientia, longanimitas, vobis necessaria est, ut postquam usque in finem Dei voluntatem feceritis, participes sitis bonorum celestium promissionis.*

Vers. 57. — *Aduic enim modicum aliquantulum... Hec verba desumpta sunt ex Abscu., cap. 2, v. 5, id est : citu' citu' venit Christus ad iudicium, prima perseverantibus, pomas deficientibus repensuris. Comparatione ateritalis, quā remuneratio durabit, omne tempus futurum breve est et instar puncti. Mille anni in conspectu Dei, tanquam dies hesterni quo præteriit, psal. 89, 4.*

Vers. 58. — *Justus autem meus. Graec. : At justus ex fide vivet. Syr. : Ceterum justus ex fide vel ipsius vivet. Justus meus, id est, qui per gratiam meam justus est et rectus.*

Ex fide vivit, id est, verā anima vitâ vivit ex fide, in fide et per fidem. Vita gratiae incipiit à fide, crescit in fide, perficit per fidem, per quam in mediis tribulationibus respirat, gaudet, proficit.

Quod si subtraxerit se, id est : Quod si per pusillanimitatem se subtraxerit à fide, non placet amare mea. Graec. : Non bene gaudet anima mea in eo; Syr. : Non erit gratus anima mea.

Vers. 59. — *Non autem non sumus subtractionis, id est : Non sumus ex iis qui se per ignoriam subtrahunt à fide ad perditionem suam, sed fidet, id est, sed ex eis qui constanter credunt et fortiter ferunt ad eternam omnime salutem.*

In fine sicut vivet. Est enim tales fidei et ipsius justi, qui credit assensu suo, et Dei, in quem credit, et qui domine habet ut credat, idem quoniam est, in fide et ex fide. Recit etiam ex persona Dei dictus, justus mens, hoc per gratiam meam sunt factus. Apostolis hoc loco principiū spectat illud officium fidei, quod est erigere, sustinere et solari hominem in mediis malis, ne in ies ferendis fatigetur ac deficiat, sed cum patientia duret, ut in fine donec apprehendat bona prouissa.

Quod si subtraxerit se, non placet anima mea, non complaceta anima mea in ies, id est, non mihi placet. Est igitur obscuranda latens antithesis inter eum qui credit et sustinet, et per hoc justus est Deoque placens, et eum qui non credit, idemque subtrahit et per hoc injustus est, ac Deo displices.

Vers. 59. — *Non autem non sumus subtractionis filii, etc. Filii subtractionis, id est, mereculatibus, sunt filii Belial, id est, sine Iugo, qui à Iugo futei et obdientia se subtrahunt et subducunt. In perditionem, q. d. : Si subtrahamus nos à fide Christi, imus in perditionem et gehennam. Sed fidei, supple, filii sumus, id est, fideles sumus, credentes et sperantes in Christum. In acquisitionem sive possessionem anime, id est, saltem animarum nostrarum, ut scilicet anima nostra fiat possessio Christi, utque non ipsi animam nostram in hac vitâ inchoat per patientiam, sed in futura plenissime et felicissime possideamus eam per gloriam in aeternâ beatitudine. Ita Anselmu.*

Corollarium dogmaticum et plur, seu in hoc capite ad fidem et ad peccatum maximè notanda, et ad proxim redigenda.

4^a Tota lex Mosaica fuit Christi et Evangelii velut umbratilis representatio ; annum, v. g., expiations sacrificium init cruentis crucis sacrifici in peccatum omnium expiationem futuri figura ; iuge seu quotidianum sacrificium in quo unus agnus offeratur mane, et alias vespere, Num. 28, figurabat Christum, Agnum Dei immaculatum, ab origine mundi accidens. Hinc per se Deo non placuerunt haec carnales sacrificia, sed ut Christi figura ; v. 5 et 6; hinc Christo presente, Deo non placuerunt, v. 5, 6; hinc non justificabant offertentem nisi per fidem in Christum quem figurabant, v. 4; hinc Iudaci Deum per sua legalia coletentes, in Christum aspirare debent; sine quo respectu, nec Deo placeant, nec salutem assequentur : Nec enim fuit unquam aliud sub calo deo, in quo oporteat nos salves fieri. Christus itaque fons est salutis omnibus omnino hominibus, sive praecesserint, sive subsecuti sint ; Christus ergo centrum est religionis, in quod confidere et conveire debent omnes veri cultores Dei, extra quod nullus verus Deus cultus. In eum venturum credere debuerunt Iudei ; in eum pro nobis natum et mortuum credere debent omnes unquam futuri. Sed quām facilior haec fides nobis Christum in umbra tantum cernentibus? Deo itaque eternas age gratias, qui tibi claram dedi, non umbratim Christi cognitionem ; qui te ad haec tempora reservavit, in quibus Christus clarè cognitus, palam adoratus, religio solidè stabilita, salus facili, si Christo credas, si juxta Christum vivas.

2^a Christus, qui religionis centrum est, et religionis exemplar, in ipso primo incarnationis suis momento, religiose dedit nobis vita et mortis exemplum : Tunc dixi : Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam, v. 7, 9. Quibus verbis et totam suam vitam Dei voluntati faciendo consecrare, et mortem juxta Dei voluntatem acceptans, religiose nobis dedit vite et mortis exemplar ; docuit enim nos, et vitam nostram Dei faciendo voluntati consecrare, et mortem Dei voluntati obedientes acceptare.

Habes in commentario, v. 7, modum te, viamque tuam Deo, in Christo, cum Christo et per Christum, quotidiè manè offereendi : hic dico modum quotidiè, sive vespri, sive die, in missa, sive post missam, in gratiarum actionem, mortem acceptandi ex obedientia, illamque in Christo, cum Christo et per Christum offerendi Deo ad expiationem peccatorum tuorum; ut illis per Christi sanguinem expiat, in aeternum vivas Deo. Christus à primo vita suæ instanti usque ad ultimum vel peccatorum tuorum victimam, quid aquilus quām ut tandem tuorum peccatorum cum illo sis victimam, Deoque cum illo ad abolenda peccata tua sacrificeris?

Christe Jesu, peccatorum meorum victimam, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, patere atego peccatorum pacificorum. Vel enim, ut ait D. Thomas, sacrificium erat de inanimatis, pane, thure, etc., et dicebatur oblatio ; vel de animatis, idque vel ad placandum Deum, et dicetur holocaustum, quod erat dignissimum, quia totum cremabatur in honorem Dei ; vel pro expiatione peccati, et dicetur sacrificium pro peccato : hujus autem sacrificii una pars comburatur, altera celebat in usum ministrorum ; vel erat

pro beneficio Dei, et illud erat minus dignum, quia tertia tantum pars comburebatur, et ministris dabatur una, alia differentibus; et istud dicitur sacrificium pacificorum. Figura erant quatuor diversorum religiosis officiorum; adorationis, gratiarum actionis, expiationis, petitionis, que omnia nunc exercemus per unum Christi sacrificium. Hinc perperam heretici ex frequenti eucharisticai sacrificii repetitione, illius inferunt inefficiaciam; efficacissimum est enim sacrificium illud, per quod omnes religiosi actus exercemus, omnibusque nostris debitis erga Deum satisfacimus. Sacrificium quippe misse, non tantum

CAPUT XI.

1. Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.

2. In hac enim testimonium consecuti sunt sene-

3. Fide intelligimus spata esse secula verbo Dei, ut ex invisibilis visibili ferent.

4. Fide plurimum hostiam Abel quam Cain obtulit Deo; per quam testimonium consecutus est esse justus, testimonium perlibente munibus eius Deo, et per ilam defunctus adhuc loquitur.

5. Fide Henoch translatus est ne videret mortem, et non inveniebatur, quia transiit illum Deus; ante translationem enim testimonium nanuit placuisse Deo.

6. Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, et iniquitatibus se renunciatorum sit.

7. Fide Noe, responso accepto de iis que afluxerunt videbantur, metuens aptavit arcu in salutem domus suæ, per quam dominavit mundum; et justitia, que per fidem est, hæres est instituta.

8. Fide qui vocatur Abraham, obediuit in locum exire quem accepturus erat in hereditatem: et exiit, nesciens quòd iret.

9. Fide demoratus est in terra reprobationis, tanquam in aliena, in casulis habitando, cum Isaæ et Jacob, cohæreditus reprobationis ejusdem.

10. Expectabat enim fundamenta habentem civitatem; cuius artifex et conditor Deus.

11. Fide et ipsa Sara sterilis virtutem in conceptionem seminis accepit, etiam prater tempus attulit; quoniam fidelem credit esse eum qui reprobimur.

12. Propter quod et ab uno orti sunt (et hoc emortuo), tanquam sidera colli in multitudinem, et sicut arena quæ est ad oram mari, innumerabilis.

13. Juxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis reprobationibus, sed à longè eas aspicientes, et salutantes, et confitentes quia peregrini et hospites sunt super terram.

14. Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere.

15. Et si quidem ipsius meminissent de quæ exirebant, habeant utique tempus revertendi;

16. Nunc autem meliorem appetunt, id est, coelestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum; paravit enim illis civitatem.

est expiatorium, seu pro peccato; sed et holocaustum est in honorem Dei, et eucharisticum; et sacrificium pacificorum, seu pro beneficio Dei. Illud igitur offerimus jugiter ut peccata quidem expiemos quæ de nova jugiter committimus: at præterea jugiter illud offerimus ut Deo gratias pro beneficio agamus, ut ab eo nova beneficia impetreremus, ut illum continet et infiniti honoremus. Hinc bene vocatum est religionis sacrificium, per quod omnis exercetur religiosus actus. Vide in fine capituli non modum hos actus exercendi in Christo, cum Christo, per Christum.

CHAPITRE XI.

1. Or, la foi est le fondement des choses que l'on doit espérer, et une pleine conviction de celles qu'on ne voit point.

2. Car c'est par la foi que les anciens pères ont reçu un témoignage si avantageux dans l'Écriture.

3. C'est par la foi que nous savons que le monde a été fait par la parole de Dieu; et que d'invisible qu'il était auparavant, il est devenu visible.

4. C'est par la foi qu'Abel offrit à Dieu une plus excellente hostie que Cain; et qu'il est déclaré juste, Dieu lui-même rendant témoignage à ses dons; et c'est à cause de sa foi qu'il parle encore après sa mort.

5. C'est par la foi qu'Enoch a été enlevé pour ne pas mourir; et on ne l'a plus vu, parce que Dieu l'avait transporté aux aîtres; car l'Écriture lui rend témoignage, qu'avoir été ainsi élevé, il plaisait à Dieu.

6. Or, il est impossible de plaire à Dieu sans la foi; car pour s'approcher de Dieu, il faut croire premièrement qu'il y a un Dieu, et qu'il récompense ceux qui le cherchent.

7. C'est par la foi que Noé ayant reçu avertissement du ciel, et apprenant ce qu'il ne voyait pas encore, laissa l'arche pour sauver sa famille; et la hâta, condamna le monde, et devint héritier de la justice qui naît de la foi.

8. C'est par la foi que celui qui a reçu le nom d'Abraham obéit à Dieu, en s'en allant dans la terre qu'il devait recevoir pour héritage; et qu'il part sans savoir où il allait.

9. C'est par la foi qu'il demeura dans la terre qui lui avait été promise, comme dans une terre étrangère, habitant sous des tentes, comme firent aussi Isaac et Jacob, héritiers d'une même promesse.

10. Car il attendait cette cité bâtie sur un fondement dont Dieu même est le fondateur et l'architecte.

11. C'est aussi par la foi que Sara étant stérile reçut la vertu de concevoir dans son sein, lorsqu'elle n'était plus en âge d'en avoir; parce qu'elle crut fidèlement ce qui le lui avait promis.

12. C'est pourquoi il est sorti d'un homme seul, et qui était déjà comme mort, une postérité aussi nombreuse que les étoiles du ciel, et que le sable innombrable qui est sur le bord de la mer.

13. Tous ceux-ci sont morts dans la foi, sans avoir reçu l'effet des promesses; mais les voyant, et les saluant de loin, et confessant qu'ils étaient étrangers et voyageurs sur la terre.

14. Car ceux qui parlent de la sorte font voir qu'ils cherchent leur patrie.

15. Que s'ils avaient eu dans l'esprit celle dont ils étaient sortis, ils auraient eu assez de temps pour y retourner:

16. Mais ils en désiraient une meilleure, qui est la patrie céleste. Aussi Dieu ne rougit point d'être appelé leur Dieu, parce qu'il leur a préparé une cité.

17. Fide obtulit Abramam Isaac cum tentare, et angenitum offerbat, qui suscepserat reprobationes,

18. Ad quem dictum est: Quia in Isaac vocabitur tibi semen.

19. Arbitrans quia et à mortuis suscitare potens est Deus; unde eum et in parabolam accepit.

20. Fide et de futuris benedixit Isaac, Jacob et Esau.

21. Fide Jacob moriens singulari filiorum Joseph benedixit; et adoravit fastigium virgine ejus.

22. Fide Joseph moriens de proficie filiorum Israel memoratus est, et de ossibus suis mandavit.

23. Fide Moyses natus occulatus est mensibus tribus à parentibus suis, eo quod vidisset elegantem infanciam, et non tineretur regis edictum.

24. Fide Moyses grandis factus negavit se esse filium pharaonis,

25. Magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem.

26. Majores divitias astimans thesauro Ägyptiorum, improprium Christi; apiebat enim in remuneracionem.

27. Fide reliquit Ägyptum, non veritus animositatem regis; invisibilis enim tanquam videns sustinuit.

28. Fide celebravit Pascha, et sanguinis effusio nem; ne qui vastabat primilia, tangere eos.

29. Fide transierunt mare Rubrum tanquam per aridam terram; quod experti Ägypti devorati sunt.

30. Fide muri Jericho corruerunt, circuiu dierum septem.

31. Fide Rahab meretrices non periret cum incredulis, exceptis exploratores cum pace.

32. Et quid adhuc dicam? Deficerit enim me tempus emarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Jephé, David, Samuel et prophétis;

33. Qui per fidem vicegerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt reprobationes, obturaverunt ora leonum.

34. Extinguerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, fortis facti sunt in bello, castra verterunt exterorum;

35. Accepterunt mulieres de resurrectione mortuorum suos. Alii autem distenti sunt, non suspicentes redemptiorem, ut meliorem inventirent resurrectionem;

36. Alii verò ludibri et verbera experti, insuper et vinculi et carcere;

37. Lapidati sunt, seeti sunt, tentati sunt, in occasione gladii mortui sunt; circuerunt in melotis, in pellibus capriolus, egentes, angustiati, afflicti;

38. Quibus dignus non erat mundus; in solitudinibus errantes, in montibus et speluncis, et in cavernis terra;

39. Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt reprobationem;

40. C'est par la foi qu'Abraham, lorsque Dieu voulut le tenter, lui offrit Isaac son fils unique, et quoiqu'il eût reçu en lui les promesses.

41. Et qu'il eût été dit: C'est d'Isaac que sortira la race qui portera votre nom.

42. Mais il pensait en lui-même que Dieu pourrait bien le ressusciter après sa mort; et ainsi il le recouvrira pour servir de figure.

43. C'est par la foi qu'Isaac donna à Jacob, et à Esau une bénédiction qu'il regardait l'avoir.

44. C'est par la foi que Jacob, en mourant, bénit chaque des enfants de Joseph, et qu'il s'inclina profondément devant le bâton de commandement que portait son fils.

45. C'est par la foi que Joseph, en mourant, parla de la sortie des enfants d'Israël hors de l'Egypte; et qu'il ordonna qu'on en transportât ses os.

46. C'est par la foi qu'après que Moïse fut né, son père et sa mère le tinrent caché durant trois mois, ayant vu que c'était un bel enfant; ils n'appréhendaient rien l'edit du roi.

47. C'est par la foi que lorsque Moïse fut devenu grand, il renonça à la qualité de fils de la fille de l'haran.

48. C'est qu'il aimait mieux être affligé avec le peuple de Dieu que de jouir du plaisir si court qui se trouve dans le péché;

49. Jugez que l'ignominie de Jésus-Christ était un plus grand trésor que toutes les richesses de l'Egypte, parce qu'il l'enviait la récompense.

50. C'est par la foi qu'il quitta l'Egypte, sans craindre la fureur du roi; car il demeura ferme, comme s'il eût vu le Dieu invisible.

51. C'est par la foi qu'il célébra la Pâque, et qu'il fit l'assersion du sang de l'agneau, afin que l'ange, qui tue les premiers nés, ne touchât point aux Israélites.

52. C'est par la foi qu'ils passèrent au travers de la mer Rouge, comme sur la terre ferme; au lieu que les Egyptiens, ayant voulu tenter le même passage, furent engloutis dans les eaux.

53. C'est par la foi que les mureilles de Jéricho tombèrent par terre, après qu'on en eut fait le tour sept jours durant.

54. C'est par la foi que Rahab, auparavant courtaise, ayant sauvé les épions de Jésus qu'elle avait reçus chez elle, ne fut point enveloppée dans la ruine des incrédules.

55. Que dirai-je davantage? Le temps me manquerait, si je veux parler encore de Gédéon, de Barac, de Samson, de Jephé, de David, de Samuel et des prophéties;

56. Qui par la foi ont conquis les royaumes, ont accompli les devoirs de la justice, ont reçu l'effet des promesses, ont fermé la gueule des lions,

57. Ont arrêté la violence du feu, ont évité le tranchant des épées, ont été guéris de leurs malades, ont été remplis de force et de courage dans les combats, ont mis en fuite les armées des étrangers,

58. Et ont rendu aux femmes leurs enfants morts, les ayant ressuscités. Les uns ont été cruellement tourmentés, ne voulant point racahier leur vie présente, afin d'en trouver une meilleure dans la résurrection;

59. Les autres ont souffert les moqueries et les fous, les châtu et les prisons.

60. Ils ont été lapidés, ils ont été scis, ils ont été éprouvés en toute manière, ils sont morts par le tranchant de l'épée; ils étaient errans, couverts de peaux de brebis et de peaux de chèvres, étant abandonnés affligés, persécutés;

61. Ceux dont le monde n'était pas digne erraient dans les déserts et dans les montagnes, et se retraillent dans les autres et dans les cavernes de la terre.

62. Cependant toutes ces personnes, à qui l'Écriture rend un témoignage si avantageux à cause de leur foi, n'ont point reçu la récompense promise;